

MİNYATÜR SANATINDA MÜZİK UNSURUNUN KULLANILIŞININ SEMİYOTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

THE MUSIC ELEMENT IN MINIATURE ART A SEMIOTIC EXAMINATION OF USAGE

Banu YILMAZ* - Selcen VODİNALI - Nilgün SAZAK*****

ÖZ: Bu çalışmada, Osmanlı dönemi minyatür tasvirlerinde kullanılan müzik unsurlarının semiyotik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. İncelemeye alınan söz konusu minyatürler renk, figür, cinsiyet, nesne, mekân ve olay-kurgu açısından Ferdinand de Saussure'ün göstergebilim anlayışına göre değerlendirilmiştir. Araştırmada incelenen minyatürler yaşadığı dönemin kültürel ortamının da etkisinde kalarak sanat anlayışına yeni bir soluk kazandırıp, minyatürlerinde Osmanlı dönem yaşantısını tüm gerçekliği ve hareketliliğiyle tasvir etmiş olan dönemin ünlü nakkaşı Abdülcelil Çelebi Levni'ye aittir. Levni' nin minyatürlerinde resmettiği Türk müziği çalgıları, Osmanlı toplumunun sosyal yaşantısında pek çok alanda sıklıkla kullanıldığı için, tasvirlerine geniş ölçüde konu olmuştur. Çalışmada Abdülcelil Levni'ye ait sekiz adet minyatür tarama modeli esas alınarak incelenmiş olup, semiyotik analizleri yapılmıştır. Bu şekilde döneme ait hangi Türk müziği çalgılarının hangi grup ve mecliste kimler tarafından kullanıldığına dair bir tespit yapılmıştır. Araştırma, bu alanda özgün bir çalışma olup bundan sonra yapılacak olan yeni çalışmalara katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Araştırma sonucunda; Levni'nin sıklıkla işlediği eğlence tasvirlerinin ayrılmaz bir parçası olan müzik unsurunun, geçit alayları, pehlivan gösterileri, dış mekânda ve su üstünde yapılan şenlikler, dev maket gösterileri ve savaş tasvirleri olmak üzere çeşitli kompozisyonların içerisinde mekânsal algıda tasvirlerin içerisine yerleştirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Müzik, minyatür, Levni, göstergebilim, eğlence.

ABSTRACT: In this study, it is aimed to examine the musical elements used in the miniature depictions of the Ottoman period in terms of semiotics. The miniatures in question were evaluated according to Ferdinand de Saussure's semiotic understanding in terms of color, figure, gender, object, space and event-fiction. The miniatures examined in the research belong to Abdülcelil Çelebi Levni, the famous muralist of the period, who, under the influence of the cultural environment of the period he lived in, gave a new breath to the understanding of art and described the Ottoman period life with all its reality and mobility in his miniatures. The Turkish music instruments that Levni painted in his miniatures were widely used in the social life of the Ottoman society, as they were frequently used in many areas. In the study, eight miniature scanning models belonging to Abdülcelil Levni were examined and semiotic analyzes

* Arş. Gör. – Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Anabilim Dalı / Kocaeli - banu.yilmaz@kocaeli.edu.tr (Orcid: 0000-0002-2050-7920)

** Öğr. Gör. – Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sakarya Meslek Yüksekokulu / Sakarya - socalan@subu.edu.tr (Orcid: 0000-0001-6768-0459)

*** Prof. Dr. – Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Ses Eğitimi Bölümü / Sakarya - sazahn@sakarya.edu.tr (Orcid: 0000-0001-8068-6126)

were made. In this way, a determination has been made about which Turkish music instruments of the period were used by which group and by whom in the assembly. The research is an original study in this field and is important in terms of contributing to new studies to be done from now on. As a result of the research; It has been seen that the musical element, which is an inseparable part of the entertainment depictions that Levni often works, is placed in the depictions in spatial perception in various compositions such as parades, wrestlers' performances, festivities held outdoors and on the water, giant model shows and war depictions.

Keywords: Music, miniature, Levni, semiotics, entertainment.

Giriş

İnsanoğlu tarihi süreçte hayatını idame ettirmek adına farklı anlam arayışları içine girmiştir. Taşlar, deriler ve mağara duvarlarına yapılan çizimler ve ilk müzik aletinin bulunması gibi çabalar, bir anlam arayışı olduğunu ifade etmesinin yanı sıra döneminin ihtiyacını giderecek ölçüde bir iletişim unsuru olmuştur. Minyatürlerin de bu bağlamda hem geçmişten günümüze köprü kurması hem de döneminin iletişimini sağlayan bir araç olarak yerini aldığı ifade edilebilir.

“Minyatür, yazma eserlerin süslenmesi ve anlatılan olayların tasvir edilmesinde kullanılan fildişi, kâğıt, parşömen gibi malzemeler üzerine yapılan resimler.” olarak tanımlanmaktadır (Koçak, 2015: 2). “Tarihteki ilk minyatürler İÖ 2. yüzyılda Mısır’ da papirüsler üzerine yapılmıştır” (Ana Biritannica, 1989: 127). “Osmanlı Türkçesi’ nde nakış ve tasvir ifadeleriyle yer alan minyatür, yazma eserlerde bulunan metinleri açıklamaya yarayan resimler olarak tanımlanır” (Renda, 2001: 2).

Tarihsel geçmişi İÖ 2. yüzyıla kadar dayanan minyatür, herhangi bir olayın, bir figürün ya da bir mekânın küçük boyutlarla resmedilme sanatı olup geçmişten bu yana pek çok kültürün etkisi altında varlığını devam ettirip değişimlere uğrayarak günümüze değin gelmiş ve hala klasik ve modern ekolde gelişimini sürdürmektedir.

Çeşitli konuların tasvir edilebildiği geniş bir yelpazeye sahip olan minyatür sanatının sıkça işlenen temalarından birisi de müzik olmuştur. Şenliklerde, savaşlarda, geçit alaylarında, çeşitli gösteri ve meclislerde sosyal hayatın tamamlayıcısı olarak tasvirlerin sıklıkla işlenen konularından biri haline gelmiştir. Özellikle Osmanlı dönemi müziğinin; sosyal hayatın bir parçası olması, saraylarda padişahlar ve meşkhanelerde saray tebaası tarafından icrâ edilmesi dönem minyatürlerinin tasvirlerine de yansımıştır. Özellikle “Lale Devri” olarak da bilinen ekonomik, kültürel ve sosyal hayatın dönüşüm yaşadığı dönemi kapsayan ve sanatta da özgün tarzların ve farklı üslupların ortaya çıktığı XVIII. yüzyıl minyatür sanatının da bu gelişmelerin etkisi altında kalarak şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Dönemin ünlü sanatçısı Levni, sanatına kazandırdığı perspektif ve farklı üslup denemeleriyle ön plana çıkmıştır. Müzikal tasvirlerle özellikle şenliklerin anlatıldığı minyatürlerinde geniş ölçüde yer vermiş olup kullanılan çalgıları

ve müzisyen gruplarını mekânsal algı içinde tasvire konuşlandırarak resmetmiştir. Levni'nin müzikli tasvirleri figürlerin kıvrak çizimleriyle minyatüre hareket katarak sanatı olduğundan farklı bir boyuta taşırken aynı zamanda dönemin müzik kültürü ve sosyal yaşantısına da ışık tutmaktadır.

Bu çalışmada, dönemin sosyal yaşantısının hangi semboller ve mitler üzerinden anlatıldığı, tasvirlerde müzik kültürünün konumlandırılış biçimini ortaya çıkarmak amacıyla Abdülcelil Çelebi Levni'ye ait içerisinde müzik unsurlarının kullanıldığı sekiz adet minyatür ele alınarak göstergebilim ile analiz edilmiştir. Çalışmada, söz konusu minyatürler insan, çalgı, mekân, nesne kriterleri üzerinden incelemeye alınmış olup Ferdinand de Saussure ekolünün gösteren -gösterilen ilişkisi içinde görüntüsel anlatımı yapılmış ardından gösterge çözümlemesine gidilmiştir.

Ayrıca çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

- a. Minyatürlerde yer alan müzik unsurları nelerdir?
- b. Levni'ye ait olan, içerisinde müzik unsurları barındıran minyatürler göstergebilim açısından neler ifade etmektedir?
- c. Müzik unsurları tasvirlerde ne amaçla kullanılmış ve ne tür kompozisyonlar içerisinde resmedilmiştir?
- d. Minyatürlerdeki semiyotik kodlar, semboller, gelenek ve işaretler nelerdir?

Türkiye'de 1990'ların sonlarına doğru ivme kazanan göstergebilim, çeşitli disiplinlerde kullanılmıştır. Fakat yapılan literatür taramasında, bu alanda gerçekleştirilen makale ve tez çalışmalarının sayıca az olduğu dikkati çekmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın alanında özgün olması ile yapılacak çalışmalara ışık tutması ve literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır. Araştırma, Levni'ye ait olan, içerisinde müzik unsuru barındıran sekiz adet minyatür ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada göstergeler, Saussure'ün göstergebilim kuramı doğrultusunda ele alınmış olup gösteren ve gösterilen ilişkisi içerisinde incelenerek çalışmanın yöntemi oluşturulmuştur. Çağdaş göstergebilimin temsilcilerinden biri olan Ferdinand de Saussure aynı zamanda bir dilbilimci olarak, dilin bir göstergeler dizgesi olduğundan bahseder (Girgin, 2017: 318). Bu bağlamda Saussure'e göre dil, incelik göstergesi sayılan davranış özellikleriyle, askerlerin kullandığı işaretlerle, sembol haline gelmiş kutsal törenlerle, yazıyla, sağır-dilsiz alfabesiyle vb. karşılaştırılabilir. Dil, bu göstergelerin en önemlisidir (Saussure, 1998: 46). Diğer bir yandan Saussure, gösterenin zihni yönüne atıfta bulunurken, dış dünya ile olan irtibatına fazla değinmemiştir (Akerson, 2016: 60).

Araştırmada Levni'nin sekiz adet minyatürü göstergebilim kuramının oluşturduğu kriterler kapsamında incelenmiştir. Verilerin toplanmasında

tarama yöntemi kullanılarak elde edilen veriler göstergibilimsel açıdan değerlendirilmiştir.

Tarama modeli; geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde “Gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2014: 77).

1. Göstergibilim Etimolojisi ve Kavramı

Göstergibilim ele alınan konuya göre bilinen en yaygın şekliyle gösterge dizgelerini ve göstergeleri araştıran bilim dalı olarak bilinir. Göstergibilim kullanılan metoda göre de tanımlanabilir. Bu şekilde dilsel ifadeleri (müzik parçaları, jestler, yüz ifadeleri, dini ayinler) nesnelere uyarlayan dilsel olmayan ifadeleri de dil metaforuna dönüştürerek açıklamaya çalışan bilimdir (Dervişcemaloğlu, 2008: 1).

Monelle (2015), göstergibilimi, işaretin yapısal durumunu, referansın yüksek hedefleriyle bağdaştıran anlambilimden bir soyutlama olarak ifade etmiştir (Monelle ve Hatten, 2000: 12’den akt. Ricoeur, 1978: 216-217).

İnsanın günlük hayatını kolaylık sağlayan yazı, ses, görüntü vb. unsurların kullanılmasıyla anlamlandırılan şeyler gösterge olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla sayılar, alfabeler, bayraklar, jest ve mimikler göstergeye örnek olarak verilebilir (Gençer, 2016:29).

Gösterge, kendisinden hariç şeyleri temsil eden ve bunların yerini alabilecek durumda olan her türlü nesne, şekil, olgu vb. olarak ifade edilir. Bu perspektiften bakıldığında kelimeler, simgeler, işaretler vb. durumlar gösterge olarak kabul edilir. Göstergibilim ise herhangi bir nesnenin işaret sistemi şeklinde incelendiği, işaretler bilimidir (Rifat, 2009’ den akt. Karagöz, 2021: 1172).

Göstergibilim nesnelere, işaretleri, imgeleri, olayları anlamlandırmaya yarayan bir bilim dalıdır. Bu özelliği ile anlamı sağlayan unsurlar göstergelerdir. Bilişsel bir süreç içerisinde oluşan gösterge, kodlar halinde diğer kişilere aktarılır. Anlamı anlama ve çözümleme göstergibilimin amacı olduğundan anlamı var eden her şey onun birer malzemesidir (URL-2). Çalışmada incelenen minyatürler, göstergibilimin anlam teması etrafında incelenmiş ve çözümü yapılmıştır. Bu inceleme yapılırken minyatürlerdeki tasvirler mekân, insan, çalgı ve nesne şeklinde dört ayrı kritere bölünmüştür. Belirlenen kriterler, onları var eden nesnelere ile gösteren ve gösterilen unsurları belirtilerek tablolar halinde açıklanmıştır. Çalışmaya konu olan minyatürlerin alaylar, şenlikler ve eğlence sahnelerini tasvir etmesi yönünden ön plana çıkan müzik ve çalgı unsurları gösteren ve gösterilen yönünden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre tercih edilen eğlence sahnelerinde hangi çalgıların ne şekilde kullanıldığı ve

dönemi temsil etmesi gibi özellikler ön plana çıkarılarak semiyotiği yapılmıştır.

2. Osmanlı Minyatür Sanatında Levni ve Müzik Unsuru

XVIII. yüzyıl Osmanlı toplumunun müzik, eğlence, sosyal, bilimsel ve kültürel olmak üzere pek çok alanda Batı ile etkileşiminden kaynaklı değişimlerin yaşandığı bir çağ olmuştur. Bu dönem en bilinen adıyla 'Lale Devri' olarak literatüre geçmiştir. Dolayısıyla batılılaşma hareketlerinin etkisiyle diğer farklı alanlarda yaşanan yenilik ve etkileşimler sanat alanında da görülmüştür. Minyatür sanatı bu etkileşimleri potasında eritmiş olup, alana yeni ve farklı bakış açılarının kazandırıldığı kültürel ortamdan etkilenerek özgün sanatçıların ve eserlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Bu dönemin en ünlü sanatçısı ise Abdülcélil Çelebi, bilinen diğer adıyla Nakkaş Levni olmuştur.

Osmanlı minyatür sanatına görsel anlamda yeni bir soluk getirerek yön veren Levnî Abdülcélil Çelebi bu kulvarda alanın son temsilcisi sayılmaktadır. Arapça bir kelime olan Levn boya, renk, çeşit, tür gibi anlamlar taşımaktadır. Sanatçı Levnî mahlasının, kendisine başkaları tarafından verildiğini yazdığı bir şiirinde belirtmektedir. Toplumda okuryazarlığı, ilmi irfanıyla ön plana çıkan kimselere verilen çelebi unvanı ise onun yüksek vasıflara sahip biri olduğunu göstermektedir (İrepoğlu, 1999a: 235).

"Lale Devri'nin ünlü nakkaşı Levni, minyatür sanatına kattığı derinlik ve perspektif ile çalışmalarındaki figürlere ve doğa detaylarına boyut kazandırmayı amaçlamıştır. Levni, sanat tarzında geleneksel üslubun özelliklerini taşımasının yanı sıra Lale Devri'nin getirdiği yeniliklerin etkisinde kalmış ve eserlerinde genellikle eğlence sahnelerini resmetmiştir." (Koçak, 2015: 18).

Levni'nin eğlence sahnelerini resmettiği el yazması eser, şair Seyyid Hüseyin Vehbî tarafından yazıldığı için *Surname-i Vehbî* olarak anılmaktadır. Eser, 1720 yılında, Sultan Mustafa, Beyazıt, III. Ahmed'in, Mehmed, Süleyman adlı şehzadelerinin, üç kızının ve diğer hanım sultanlarının on beş gün süren düğün şenliklerinin nazım ve nesirle anlatılan metin ve minyatürlerden oluşmaktadır. 137 minyatür içeren, 23 satırlı 175 yapraktan oluşan kitabın metni Osmanlı Türkçesi ile altın çerçeveler içinde talik hatla yazılmıştır. Cildi pembe, yeşil, sarı renkli kumaştan oluşan eserde, minyatürlerin bazılarının altında Levnî imzası vardır. Eserde tarih yoktur (Karatay, 1961: 280).

Surname-i Vehbî, bir saray düğününün tamamını görsel ve yazılı olarak anlatan ikinci ve aynı zamanda son kitaptır. Eserde düğün hazırlıklarından başlayarak, düğünün tüm detayları ve canlılığı her aşaması görselleştirilerek verilmiş ve imparatorluğun XVIII. yüzyıl başlarındaki meslek kolları ve eğlence anlayışı görsel olarak sunulmuştur. Dönemin en

önemli şenliğini tasvirleme işinin Levnî'ye verilmesi onun ayrıcalıklı konumunu işaret etmektedir (İrepoğlu, 1999b: 112-113).

Surname minyatürleri dönemin sanat üslubunu göstermesinin yanı sıra düzenlenen eğlencelerle ön plana çıkmış olan Lale Devri'nin kültürel yapısı ve tarihi hakkında bilgi veren önemli bir kaynak eser olma değeri taşır. Levni Surname'de, esnaf localarının olay halinde kalabalık geçişleri, ziyafetleri, hediye takdimlerini, su üzerinde yapılan eğlenceleri, geceleri yapılan ateşli oyunları ve başka çeşitli gösteri ve eğlenceleri gerçekçi bir yaklaşımla resmetmiştir (Diğler, 2000: 286).

Eserde yer alan 137 minyatürde, şenlikler çeşitli mekânlarda, sarayın içinde ve deniz kıyılarında tasvir edilerek yerel doku canlandırılmıştır. Gece ve gündüz düzenlenen eğlenceler, çeşitli esnaf gruplarının geçit törenleri, ziyafetler, Haliç sularında yapılan gösteriler minyatürlerin temel konularını oluşturmuştur. Levni, bu şekilde mekâncı görüşte çalışmalar yaptığını vurgulamış aynı zamanda kalabalık grupları tasvir ederek yüzeysellikten kaçınmıştır (Yalçın, 2003: 155).

Surname-i Vehbî minyatürleri üsluptaki yeniliklere rağmen gelenekten ayrı değerlendirilemezler. Yapılan bu minyatürler çağdaşları içinde, kendi sanatsal kişiliği ve yeteneğini ortaya koymaktadır. Minyatürlerde figürlerin sayıca çok kullanılmış olması sanatsal anlamı yoğunlaştırmıştır. Eserlerde hedeflenen mekân algısı, izleyicinin bakışını hareketli figürlere çekerek yakalanmıştır. Kalabalığı oluşturan figürler farklı yönlerde, farklı kalıplarda tasvir edilmiş olup tekdüzeliğe düşmeden kompozisyondaki dinamizm korunmuştur. Buradaki figürler gelenekselde görülenden daha çok yer kaplamaktadır. Levni eserlerinde, arka planı oluşturan detayları küçülterek derinlik etkisi oluşturmuş ve mimari öğeleri çeşitli betimlemelerle tasvir etmiştir (İrepoğlu, 1999b: 113-115).

Levni'nin çok sayıda figürün yer aldığı kalabalık grupları betimlediği kompozisyonlarında farklı düzlemler yaratmayı amaçlayarak figürleri üst üste dizili ya da sağlı sollu, dolanarak ilerleyen şekilde tasvir etmiştir. Figürler kıvrak, hareket halinde çizilmiş olup yüz ifadelerine önem verilmiştir. Figürleri her ne kadar gelenekten izler taşısa da doğa kompozisyonları da bir o kadar yeniliklerle doludur. Bunun örneklerini yüksek tepelerin arasına yerleştirilmiş gölgeleri yere vurmuş ağaçlarda ve gökyüzünde uçan kuş tasvirlerinde görmek mümkündür (Demir, 2008: 4).

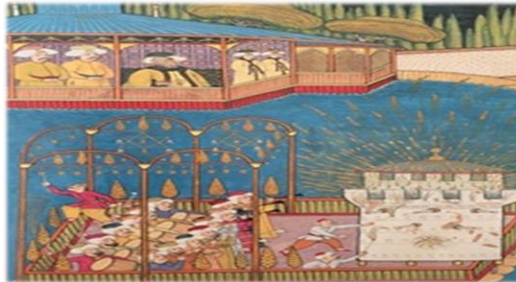
Gelenekten kopmadan Batı resminin de etkisinde kalarak kendi üslubunu oluşturan Levni, betimlemelerindeki figür yapıları, doğa tasvirleri, kullandığı renkler ile minyatüre farklı bir boyut ve perspektif kazandırmıştır. Eğlence temalı minyatürlerinde ilk dikkati çeken kalabalık figür grupları ile mekân seçimidir. Çeşitli eğlence sahneleri hokkabaz, köçek, matrak, ayıbâz, pehlivan, vb. figürlerin hareketli ve kıvrak sahneleriyle resmedilmiştir. Eğlencelerin önemli bir bölümünü oluşturan müzik unsuru ise mehterân ya da bir grup müzisyenin tasvir edilmesiyle vurgulanmıştır. Osmanlı toplumunda müzik, minyatür vb. diğer sanatlarda olduğu gibi

Osmanlı sultanlarının teşvikinde ve himayesinde gelişimini sürdürmüş ve özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıllar Osmanlı Türk müziğinin parlak bir dönemini oluşturmuştur. Lale Devri olarak adlandırılan dönemin getirdiği yenilikler toplumsal hayatın pek çok alanında olduğu gibi müzikte de görülmüş ve Batı müziğinin etkisinde kalınarak besteler yazılmış, nota yazım sistemleri geliştirilmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra Türk müziğinde kullanılmayan bazı çalgılar icrâda yer almış ve sosyal hayatın gerisinde kalan kadınlar da artık müziğin içinde gerek icrâsında gerekse bestelenmesinde yer almaya başlamışlardır. Levni'nin kadın sazenceler minyatürü ya da portre olarak tasvir ettiği kadın figürleri bu duruma örnek teşkil etmektedir. Levni'nin eğlence tasvirlerinde davul, zurna, miskal (musikar), daire, ney, tanbur, kös, boru (trompet) gibi müzik çalgılarını sıklıkla tasvir ettiği görülmektedir. Bunlar şüphesiz o dönemin en sık kullanılan çalgıları olup özellikle davul, zurna, kös ve boru tasvirlerde de yer alan mehter takımının müziğini icrâ ettiği çalgılardır. Müzik unsuru, özellikle mehter müziği o dönemde savaşta, eğlencede, davetlerde hem gücün hem de eğlencenin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Levni'nin şenlikleri betimlediği minyatürlerinde müzisyenler, kalabalık bir topluluğun arkasında, köçeklerin yanında, şenliğin ortasında, geçit alaylarının arasında, deniz kıyısı eğlencelerinde kayıklarda, savaş temalarında tasvir edilerek müzik unsuru vurgulanmıştır. Tüm bu vurgular göz önüne alındığından müziğin toplumsal hayatın önemli bir bölümünde yer aldığı görülmektedir.

Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu kısmında Abdülcélil Çelebi Levni'ye ait olan, farklı temalarda kurgulanmış ve içerisinde müzikal öğelerin de yer aldığı toplam sekiz adet minyatür, göstergebilimin gösteren-gösterilen ilkesi dahilinde incelenmeye alınmıştır. Bu incelemede tasvirler insan, çalgı, mekân ve nesne kriterleri doğrultusunda ifade edilmiştir. Çalışmada yer alan minyatürlerden yedi tanesi Metin And'ın *Kırk Gün Kırk Gece Osmanlı Düğünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları* adlı kitabından alınmıştır. Söz konusu minyatürlerin yer aldığı *Surname-i Vehbi* adlı eserin orijinal nüshası Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmet Kütüphanesi içerisinde, Hazine 3593 envanter numarası ile kayıtlı bulunmaktadır.

1. 1720 Şenliğinde Savaş Temalı Minyatür

Görsel 1. 1720 Şenliğinde Savaş Temalı Minyatür (And,2020)

Görsel 1’de 1720 şenliğine ait Levni tarafından resme alınmış minyatürde bir mekân içerisinde savaş kurgusu tasarlanmıştır. Surname-i Vehbî’ den alınan bu örnekte topları ateşleyen ve onlara müzikle eşlik eden müzisyen grubunu locasından izleyen padişah ve saray görevlilerinin tasviri yer almaktadır. Kurgulanan mekânda su üzerinde resmedilmiş padişah locası ile bir kalenin yer aldığı zemin tasarlanmıştır. Padişah figürünün, minyatürün üst kısmında bulunan locanın merkezinde ve diğer figürlerden daha büyük çizilmesi ile vurgulandığı anlaşılmaktadır. Loca, mimari yapısı ve kullanılan renkler itibariyle klasik Osmanlı dönemi mimarisinden bir örnek teşkil etmektedir. Dikey eksenle tasarlanan minyatürün alt kısmında yer alan zeminde ise iki askerin kalenin içine yerleştirilen roketleri ateşledikleri görülmektedir. Vücutlarının ve ellerinin kıvrımlı yapısından bu ateşleme işlemini ne şekilde gerçekleştirdikleri gerçeğe yakın olarak resmedilmiştir. Askerlerin arkasında yer alan mehter grubunda zurnazen, davulzen ve boru üfleyen on dört kişilik müzisyen grubu olduğu görülmektedir. Kaleyi ateşleyen iki askerin hareketli ve dinamik yapısı davulzenler ve diğer müzisyen grupta açıkça görülmektedir. Bu hareketlilik, davulzenlerin sağ elinin davula vurmaya üzere havada olması ve zurnazenler ile boru üfleyenlerin enstrümanlarının ağız kısmında üfler vaziyette olmasıyla resmedilmiştir. Müzisyen grubunun en arkasında ise tek ayağıyla zemin üzerine çıkan ve kandil yakan bir figür yer almaktadır. Minyatürün geneline bakıldığında renk ve mekân seçimi ile figürlerin tasvirindeki hareketlilik ve canlılık Levni’nin sanat üslubunun yanı sıra dönemin atmosferi ve sosyal yaşantısı hakkında da bilgi vermekte olduğu anlaşılmaktadır. Savaş temalı oluşturulan bu minyatür ve mehter grubundan müzisyenlerin yer aldığı bu sahne aslında gerçekte yaşanmış olay ve olguların resmedilmesine dayanmaktadır. *“Osmanlı toplumunda yaşanan zaferler, savaşlar vb. olaylar şenliklerde gerçeğe yakın bir şekilde kurgulanmış ve sergilenmiştir. Rönesans, Orta Çağ ve Osmanlı şenliklerinde deniz ve yalancı kara savaşları en önemli unsurlardan olmuştur. Özellikle askerî gücüyle nam salan Osmanlılar için çok doğaldı”* (And, 2020: 147).

Levni’nin savaş temalı sözkonusu minyatürüne göstegebilimsel açıdan bakıldığında savaşı birçok duyguyu bir arada barındıran bir betimleme yaptığı görülmektedir. Cesaret ve korku, Osmanlı ordusunun aidiyeti, padişah locasının konumlandığı yer itibariyle güç temsili ve çalgılar ile coşku ve cesaret veren bir tematik anlatım görülmektedir.

Tablo 1. 1720 Şenliğinde Savaş Temalı Minyatürün Göstegebilim Analizi

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
Gösteren	Padişah, Saray çalışanları, Askerler ve Mehter müzisyenleri	Davul, Zurna, Boru	Deniz kıyısı, Padişah locası, Kale	Ağaçlar Deniz Ateş Işık

<i>Gösterilen</i>	Güç, Hiyerarşi, Boyun eğme, Aidiyet, Cesaret ve Korku	Yabancı olana korku verme, Milli olma duygusu, Güç unsuru, Cesaretlendirici, Coşku	Zenginlik İhtişam Güç Köklülük	Doğanın içindeki dinamizm ve ihtişam, Coşku Nizam Huzur
-------------------	--	--	---	---

2. 1720 Şenliğinde Mehter Alayı

Görsel 2. 1720 Şenliğinde Mehter Alayı (And,2020)

Görsel 2' de yer alan atlı mehter takımı sekiz adet zurnazen ve beş adet köszenden oluşan bir gruptur. Zurna ve kös mehter müziğinin iki temel çalgısı olmakta olup özellikle kös padişah mehterlerinde kullanılmıştır. Büyük ebattaki köslerin deve ve fil üzerinde kullanılanları olduğu gibi bu görseldeki kösler en küçük ebatta olup at üzerinde çalınmaktadır. Müzisyenlerde geçit töreninde olduklarını ve o anda icrâda bulduklarını belli etmek için bir hareket hali söz konusudur. Mehter grubunun gerek kalabalık bir yapıda olması gerekse çalgılarının sayıca çok ve icra ettikleri müzik bakımından gücü ve korkuyu temsil etmesiyle birlikte, kurgulanan mekân içinde göz dolduran bir görünüm sağlanmıştır. Musiki, padişahın başı çektiği geçit alaylarında hem dinlenmek için hem de alayla birlikte gösteri yapan soytarılar, köçeklere, dervişlere eşlik etmek için kullanılıyor hem de alayın görüntüsünü de zenginleştiriyordu. Levni'ye ait geçit alayındaki atlı minyatür de buna örnek tasvirlerden biridir" (And, 2020: 213).

Müzisyen grubunun dizilişi, çalınan çalgıların tür ve boyutları kullanılan renkler dönem hakkında bilgi vermektedir. Bu minyatürde en ön safta betimlenmiş kostümü, duruşu, atının üzerindeki örtüsü itibariyle padişah III. Ahmet resmedilmiştir. Padişahın tasvirdeki konumu hiyerarşik yapıyı kanıtlar niteliktedir. Hemen sol yanında ve arkasında yer alan iki atlı kişinin hem kostümlerinden hem de padişaha yakın konumlandırılmasından dolayı, padişah için görevlendirilmiş sadrazaman ya da kethüdası olabileceği düşünülmektedir. Padişahın çevresinde bulunan figürler kendisine hizmet

eden saray görevlileri, görevlilerin giysileri ise görevlerine uygun birbirine benzeyen renk ve biçimde resmedilmiştir. Birbirine benzer yüz ifadeleriyle emir almayı bekler şekilde yanyana durmaları ve ellerini birbirine kavuşturmaları ile görevlilerin duruşları tasvir edilmiştir. Levni' nin kendine has sanatsal üslubundan izler taşıyan bu eserde figürlerin hareketli vücut dili, renklerin kullanılmasındaki hassasiyet, kostümlerin ve diğer nesnelere çizilmesindeki canlılık kalabalık bir grup şeklinde tasvir edilen bu minyatürü monotonluktan çıkarmıştır. Minyatür, kalabalık bir müzisyen grubuyla ön safta giden padişah ve görevlilerinin coşkulu bir şekilde sünnet törenine giriş yaptığını simgelemektedir.

Levni'nin 1720 Şenliğinde Mehter Alayı temalı söz konusu minyatürüne göstergebilimsel açıdan bakıldığında mehter alayının hiyerarşik bir biçimde gücünü ön planda tutan bir tematik anlatım görülmektedir. Söz konusu tasvirle geleneksel olan geçit törenlerinin milli olma duygusu ve cesaretlendirici etkisi gözler önüne serilmiş ve asaletin, kutluluğun imgeleri bir arada kullanılmıştır.

Tablo 2. 1720 Şenliğinde Mehter Alayı Minyatürünün Göstergebilim Analizi

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
Gösteren	Padişah, Saray görevlileri, Mehter müzisyenleri	Zurna ve Kös	Geçit Töreni	Atlar (canlı)
Gösterilen	Güç, Hiyerarşi, Aidiyet, Cesaret, Korku verme, Boyun eğme,	Yabancı olana korku verme, Milli olma duygusu, Güç unsuru, Cesaretlendirici, Coşku	Gelenek Zenginlik	Ayrıcalık Kutluluk Statü simgesi Asalet Özgürlük Güç

3. 1720 Şenliğinde Güreşçiler ve Müzisyenler

Görsel 3. 1720 Şenliğinde Pehlivanlar ve Müzisyenler (And,2020)

Görsel 3' deki minyatür III. Ahmet dönemi şenliklerinde yapılan huzur güreşinden bir sahneyi tasvir etmektedir. "Osmanlı' da padişahların

huzurunda yapılan güreşler 'huzur güreşi' adıyla anılmıştır. Bu güreşlerin tarihi çok eski zamanlara dayanmakta olup bayram, düğün, şenliklerde son zamanlarda ise davul ve zurna eşliğinde yapılmıştır” (URL-1). Görsel 3'teki minyatürde, şenlik alanında kurgulanan bir dış mekân tasviri ve pehlivanların gösterilerini izleyen, sultan ile şehzadeleri ve gösteriye eşlik eden mehter grubu resmedilmiştir. Mehter grubunda en önden sırayla kös, zurna, davul ve boru (trompet) çalan müzisyen grubu yer almaktadır. Bu grupta tüm müzisyenler bir sıralama ve uyum dahilinde olup figürler birbirini kapatmayacak düzende resmedilmiştir. Müzisyen grubunun sağ tarafında sultanın arkasında şehzadeler ile gösteriyi izlediği görülmektedir. Minyatürdeki durağanlıklar müzisyenlerin hareket sahneleri ve dört pehlivanın hareketli sahneleri ile nötrlenmiştir. Pehlivanların önünde ellerini iki tarafa açarak ayakta duran ve onları yönlendiren figür de tıpkı diğer hareketli figürler gibi tasvir edilmiştir. Aynı alanda gösteriye tefiyle eşlik eden bir ritimzenin ve onun hemen yanında pehlivanların yağlarını hazırlayan bir figürün resmedildiği de görülmektedir. Dış mekânda, açık alanda kurgulanan tasvirde göstericilerin arka tarafında surdan ve toplardan ateş açıldığı görülmektedir. Bu nesnelere perspektifi sağlamak ve mekâna derinlik katmak amacıyla göstericilerin arka tarafında bırakılarak resmedilmiştir.

Levni'nin 1720 Şenliğinde “Pehlivanlar ve Müzisyenler” temalı söz konusu minyatürüne göstergebilimsel açıdan bakıldığında; huzur güreşlerinin töresel bir biçimde ve padişahın huzurunda gerçekleştirildiği o anın savaş kadar kudretli ve ihtişamlı olduğu anlatılmak istenmiştir. Çalgı ve kullanılan nesnelere bakıldığında cesaretlendirici ve coşkuyu artıracak çalgıların kullanıldığı ve arka planda surdan ve toplardan ateş açılması ile birlikte izleyicilerdeki coşkuyu artıracak nitelikte adeta cenk edercesine bir ortam tasvir edilmiştir. Bu durum huzur güreşi olarak adlandırılan ritüelin savaş kadar önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Tablo 3. 1720 Şenliğinde Pehlivanlar ve Müzisyenler

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne (canlı/cansız)
Gösteren	Sultan, Şehzadeler, Mehter Müzisyenleri, Pehlivanlar, Güreşi Yönlendiren Kişi, Yağları hazırlayan Kişi	Kös, Zurna, Davul ve Boru, Tef	Sur İçi Açık Alan	Sur Top
Gösterilen	Güç, Hiyerarşi, Masumiyet, Boyun eğme, Aidiyet, Cesaret ve Korku, Kuvvet, Yenilgi, Zafer	Milli olma duygusu , Güç unsuru, Cesaretlendirici, Coşku, Eğlence	İhtişam ve güç Savaş içinde şenlik Zaferin ilanı	Savaş Yıkım Güç Zafer

4. Kadın Sazendeler

Görsel 4. Kadın Sazendeler (URL-3)

Görsel 4'te, enstrüman çalar halde dört kadın sazende bir mekân içinde resmedilmiş ve belirlenen mekânın merkezinde konumlandırılmıştır. Mekân tasviri için yanları mermer görüntüsü verilmiş iki sütun ve kubbe görünümlü bir alan tasarlanmış ve bu alan içinde figürlerin hepsi oturmuş vaziyette, sazlarını çalarken resmedilmiştir. Kadınlar çekik gözlü, açık tenli ve tebessüm eder şekilde yuvarlak yüzlü olarak tasvir edilmiştir. Figürlerin yüz ifadelerindeki gülümsemeden rahat ve huzurlu olduklarına dair bir izlenim çıkarılmaktadır. Figürlerin gözlerindeki ifadeden sazendelerin müziğin icrasına kapılıp meşk etmekten keyif alır şekilde resmedildiği duygusu minyatüre yüklenmiştir. Bu da Levni'nin minyatürlerinde kullandığı hareketlilik ve canlılığın bire bir örneğini sunmaktadır. Levni figürlerini her biri görünebilecek vaziyette sol alt köşede daire çalan sazende, sağ alt köşede tanbur çalan ve arkalarında zurna ve miskal gibi çalan sazendeler şeklinde konumlandırmıştır. Bu sıralama aynı zamanda Türk müziğindeki meşk düzeneği ve dönem çalgıları hakkında fikir vermektedir. Sazendeler tasviri, kadınların o dönemdeki sanat ve sosyal hayat içerisindeki konumları hakkında da bilgi vermektedir. Osmanlı döneminde özellikle saray yaşamında padişahlar öncelikli olmak üzere musikinin icrasına önem vermişler ve gelişimine katkı sağlamışlardır. Hatta III. Selim, II. Bayezid, II. Mahmut, V. Murat ve Sultan Abdülaziz gibi bazı padişahlar bestekârlıkla ilgilenmiş ve enstrüman çalmışlardır. Sultanların da müziğe gösterdikleri özel ilgi sayesinde saray içerisinde meşkhaneler kurulmuş ve müzik çalışmaları burada hanende ve sazendeler ile usta-çırak ekolünde gelişmiştir.

Musikiye büyük bir önem ve değer verildiği Osmanlı'da harem içerisinde cariyelerden kurulu saz, oyun ve hanende takımları mevcuttu. Meşkhane adı verilen bu bölümlerde cariyeler, usta hocalardan haftanın belirli günleri ders alıyorlar veya hocaların evlerine ders almak üzere

gönderiliyorlardı. Haremde tambur, ud, tef, keman, çalpara ve musikâr (miskal) gibi sazlar çalınırdı (Tuğlacı, 1985: 77).

Levni'nin "Kadın Sazendeler" temalı söz konusu minyatürüne göstergebilimsel açıdan bakıldığında; kadınların zarafetin ve kültürün aktarıcısı olma özelliklerinin ön plana çıkarıldığı ve medeniyetin kadim çalgılarını ustaca kullanan, eğitilmiş ve sanatını icra ederken mutluluk duygusunu karşı tarafa geçiren bireyler olduğu, kullanılan mekândan kullanılan nesnelere kadar sanatın icrasına Osmanlı Döneminde verilen önemi anlatmaktadır.

Tablo 4. Kadın Sazendeler

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
Gösteren	4 Kadın Sazende	Tanbur, Miskal, Zurna, Tef	Meşkhane	Sütunlu Oda Tüylü Başlık Minder
Gösterilen	Zerafet, Kültürün Aktarıcısı Olma, Medeniyet, Kadına Verilen Değer Kültürel Kodlar (kınalı eller)	Medeniyetin kadim çalgıları, Zevk-ü safâ, Eğlence, Duygu, Kendini ifade etme aracı, Zarafet	Keyifli vakit geçirilen yer Sanatın icrası	Özel Bir Alan Gösteri, dinleti

5. 1720 Şenliğinde Haliç' te Su Üstünde Dans Eden Köçekler ve Müzisyenler

Görsel 5. 1720 Şenliğinde Haliç' te Su Üstünde Dans Eden Köçekler (And,2020)

Görsel 5'te kurgular her ne kadar gerçekten uzak gelse de aslında yaşanmış sahnelerin ve olayların resmedilmesine dayanmaktadır. "İpler üzerinde gemilerin savaştığı nerdeyse bütün şenliklerde görülüyordu. 16. Şenliğinde ip üstünde bir ejderha, gayrimüslim kıyafeti giymiş irice bir dev, iki kadırga ipin üzerine yerleşmişler karşılıklı çarpışıyorlardı ve sanki

denizdeymiş gibi gemiler top atıyordu” (Discours, t.y. akt. And, 2020: 163). Şenliklerde cambazların ip üzerindeki maharetlerinden övgüyle söz edilirken sahnelenen olayların gerçeğini aratmayan ustalıkta olduğundan da bahsedilir.

Haliç’ te gündüz gösterimini konu alan tasvirde, sahilde bir ağaca ve kalyon direklerine bağlanmış ipler üzerinde maket bir araba, ip cambazı ve su üzerinde dans eden köçekler görülmektedir. Saltanat kayıkları, çengiler, saz ekipleri, kalyonlara tırmanan figürler, Fransız elçilik görevlileri minyatürün temasını oluşturmaktadır. Sağ alt köşedeki iki balık denize vurgu yapmaktadır. Bu tasvir Levni’nin devinimli eserlerinden bir örnek teşkil etmektedir (Şahinoğlu, 2000: 52).

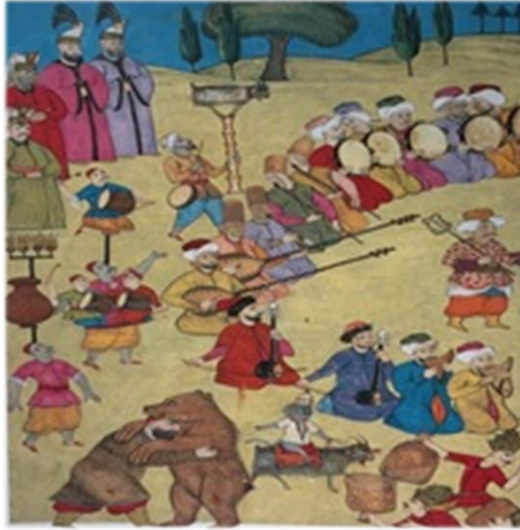
Bu anlamda tasvirde ilk dikkati çeken sahnenin, su üstünde dans eden köçekler ve ip üstünde yürüyen yapma atlı araba olduğu görülmektedir. Minyatürde her bir figür ve olay bir kompozisyon içinde kurgulanmış olup, sağ en üst köşesinde padişah ve himayesindeki saray çalışanlarının olduğu bir loca görülmektedir. Levni bu tasvirde bazı diğer çalışmalarında olduğu gibi padişah figürünü, diğer figürlerden büyükçe ve locanın merkezinde bir noktaya konumlandırarak resmetmiştir. Padişahın izlediği şenlikte ise küçük kayıklar ve yelkenliler içerisinde çalgıcılar, saray erkânı, gayr-i müslim gurubundan izleyiciler bulunmaktadır. Minyatürün sağ tarafında çalgı grubundan oluşan iki adet kayak ve içinde zurna ve boru üfleyen, tef ve davul çalan saz takımı ile dans eden iki tane de köçek vardır. Levni bu minyatüründe diğer eserlerinde olduğu gibi sanat anlayışını öne plana çıkardığı perspektifi ve figürlerdeki hareketliliği tasvir etmiştir. Kompozisyondaki bu hareketliliği ve dinamizmi, köçeklerin dans eder pozisyonda görünmelerini sağlayan kıvrımlı pozisyonları ve kol hareketleriyle, çalgıcıların sazlarını tutuş şekli ve kayıkçıların kürekleri çeken duruşları ile yakalamıştır. Aynı hareketlilik minyatürün sol kısmında yer alan iki elinde kılıçla gösteri yapan cambazın tasvirinde de mevcuttur. Denizin mavisi, bayrakların ve köçeklerin kırmızı tonları ve ağaçların yeşili olmak üzere kullanılan renkler bakımından canlı ve dinamik tonlar tercih edilmiştir. Minyatürde dönemin zevk ve eğlence anlayışı ile güç unsuru resmedilmiştir.

Levni’nin 1720 Şenliğinde Haliç’ te Su Üstünde Dans Eden Köçekler temalı söz konusu minyatürüne göstergebilimsel açıdan bakıldığında; padişah huzurunda yapılan diğer etkinliklerde olduğu gibi güç ve otoritenin simgesi olarak padişah locasının minyatürde yer alan diğer figürlerden büyükçe tasvir edildiği görülmektedir. Söz konusu minyatürde özellikle tercih edilen çalgılar dönemin eğlence anlayışını yansıtan ve yine birçok duyguyu bir arada barındıran nitelikte betimlenmektedir. Osmanlı’da küçük yaşlarda profesyonel eğitime başlayan köçeklerin eğlence hayatının vazgeçilmezleri olarak görüldüğü Levni’nin minyatüründeki tasvirden de anlaşılmaktadır. Hünerlerini sergileyen köçekler güldürü ve zor olanı başarmanın temsilcileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5. 1720 Şenliğinde Haliç' te Su Üstünde Dans Eden Köçekler

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
Gösteren	Padişah, Saray görevlileri, Gayri müslim davetliler, Müzisyenler, Köçekler, Maket at arabası, Cambaz	Zurna, Boru, Tef Davul	Deniz kıyısı (Haliç)	Sur içinde kalan evler Balıklar Ağaçlar Kayıklar Yelkenliler İpler
Gösterilen	İktidar, Güç, Hiyerarşi, Emri altında olma, Yabancı olana korku verme, Eğlence, Şaşkınlık, Merak duygusu uyandırma Her şeyi izleyen iktidar. Hüner gösterme	Medeniyetin kadîm çalgıları, Milli olma, Zevk-ü safâ, Eğlence, Duygu, Coşku, Cesaretlendirici, Curcuna, Güldürü	Zenginlik Eğlence	Doğal alan, Davetliler, Eğlence aracı, Şenlik Mucizevi olanı başarma

6. 1720 Şenliğinde Miskal, Kemeçe, Tanbur, Ney ve Def Çalan Sazendeler

Görsel 6. 1720 Şenliğinde Miskal, Kemeçe, Tanbur, Ney ve Def Çalan Sazendeler (And,2020)

Görsel 6'da yer alan minyatür dış mekân algısında resmedilmiştir. Tepelerde servi, çam gibi ağaçların tasviriyle başlayan resim müzisyenler, ayı oynatıcıları, matrakçılar, saray erbâbı ve çeşitli göstericilerden oluşmaktadır. Müzisyenler on dört kişiden oluşan ve çeşitli çalgıların da yer aldığı kalabalık bir grubu temsil etmektedir. Bu minyatürü diğerlerinden farklı kılan sıklıkla kullanılan zurna, davul, boru gibi çalgılar yerine tanbur, ney, kemane, miskal ve tefin de kullanılmış olmasıdır. Bu grupta oturur vaziyette müzik icra eden beş ritimzen, üç neyzen, iki tanburi, iki kemaneci,

iki tane miskal çalan müzisyen yer almaktadır. Ritim, müziğin en önemli unsuru olması ve diğer çalgılarla uyumlu icra edilmesi adına ritimzenlerin birbiriyle kontak halinde olduğunu göstermek için bazılarının yüz ifadeleri birbirine bakar vaziyette resmedilmiştir. Neyzenlerin, tanburilerin ve kemanelerin tasvirlerinde de oturuş ve çalış pozisyonu esas alınmıştır. Minyatürün sol alt köşesinde bir ellerinde yastık bulunan Osmanlı toplumuna has matrak oyunu oynadığı görülüyor. Onun hemen yanında bir ayıbâzın, ayısıyla oynadığı görülüyor. Ayıbâzın yanında şenlikte keçi üzerinde bir figür resmedilmiş. Minyatürün sağ üst kısmında kıyafetlerinden ve başlarındaki sorguçlardan saray çevresinden olduğu belli edilmiş figürler yer almaktadır. Bu figürlerin yanı sıra şenliğe başında testi taşıyarak, elinde maket keçisiyle ve küçük davullarıyla katılan figürler tasvir edilmiştir. Elinde davul olan figürlerden birinin kucağında iki tane çocuk olduğu ve davulları bu çocukların çaldığı görülürken diğer figürün davulu oturarak çaldığı görülmektedir. Tasvir edilen davullu figürler müzisyen grubuna dahil edilmemiştir. Şenliğe katılan göstericilerin elinde bulunan davullar bir müzik icra etmek için değil eğlenceye eşlik etmek amacıyla kullanılmıştır. Görseldeki figürler Levni' nin hareketli tasvirleriyle ve bir perspektif dahilinde resmedilmiştir.

Levni'nin 1720 Şenliğinde Miskal, Kemeçe, Tanbur, Ney ve Def Çalan Sazendeler temalı söz konusu minyatürüne göstergebilimsel açıdan bakıldığında; minyatürde kullanılan insanların her biri kültürel çeşitliliğin adeta birer temsilidir. Kullanılan çalgılar açısından bakıldığında ise çalgıcıların birbiri ile olan uyumu ve iletişimi ön plana çıkarılmıştır. Şenlikler ile ilgili minyatürlerin genelinde olduğu gibi fazla sayıda figür kullanılmasına rağmen şenlik konulu minyatürlerin neredeyse tamamında bir düzen ve uyum göze çarpmaktadır.

Tablo 6. 1720 Şenliğinde Miskal, Kemeçe, Tanbur, Ney ve Def Çalan Sazendeler

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
Gösteren	Saray erbâbı, Müzisyenler, Ayıbâz, Matrakçılar, Keçi üzerinde bir figür, Başında testi taşıyan figür, Elinde keçi maketi taşıyan figür, Küçük davullarla göstericiler	Tef, Tanbur, Ney, Kemane, Miskal,	Dış mekân	Ağaçlar Çeşitli sirk aletleri
Gösterilen	Eğlence, Coşku, Merak uyandırma, Şaşkınlık, Korku, Her kesimden insanın bulunması Sirk havası	Zevk-ü Safâ, Eğlence, Duygu, Coşku,	Doğal alan Şenlik alanı	Şenlik havası Müzik şöleni, sirk gösterileri ve hüner gösterme

7. 1720 Şenliğinde Koçlar, Dev Boyutlu Kukla ve Müzisyenler

Görsel 7. 1720 Şenliğinde Koçlar, Dev Boyutlu Kukla ve Müzisyenler (And, 2020)

Görsel 7'deki tasvir Halic'te yapılan bir gösteriyi konu almaktadır. Osmanlı' da eski bir uygulama olan ağaç süsleme geleneğinin etkisi, minyatürdeki çam ve selvi ağaçlarının sarı tonlarda, kandillerle ışıklandırılmış görüntüsü verilerek resmedilmesinden anlaşılmaktadır. Minyatürün sol alt kısmında davul ve kös çalan yedi adet müzisyen bulunmaktadır. Figürler, Levni'nin diğer tasvirlerinde olduğu gibi burada da hareket halinde resmedilmiştir. Müzisyenlerin ve diğer figürlerin yüzlerindeki ifade çok net çizilmiştir. Resmin alt kısmında sağ elinde maytap, sol elinde kâğıttan feneri ile ürkütücü bakışlarıyla dev bir kukla kompozisyonunun merkezinde yer almaktadır. Bu dönemde dev boyutlu kuklalar şenliklerde önemli bir rol oynamaktadır. Tasvirdeki çevre süslemelerinden ışık, maytap, kandil gibi süslemelerin bu dönemde sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Minyatürün sol üst kısmında, sal üzerindeki figürlerin tasviri yer almaktadır. Figürlerin meraklı bakışları karşılarında duran iki çift koça yöneltilmiştir. Koçların ikisi birbirine tos vururken diğer ikisinin başı birbirinden ayrı vaziyettedir.

Osmanlı döneminde mekanik sisteme dayalı otomatların eski dönemlerden beri kullanıldığı bilinmektedir. Bir salın üzerinde dört tane, boynuzları yaldızlı koç ileri gidip gelerek birbirlerine tos vuruyorlardı. Bunların altında bulunan, çoban gibi giyinmiş bir kukla ise sanki koçları kışkırtacakmış gibi yerinden ayağa kalkıyordu (Vehbi, t.y. akt. And, 2020: 120).

Levni'nin "1720 Şenliğinde Koçlar, Dev Boyutlu Kukla ve Müzisyenler" temalı söz konusu minyatürüne gösterebilimsel açıdan bakıldığında; minyatürde kullanılan dev boyutlu kuklaların şenliklerin hayret verici unsurlarından olduğu minyatürün tam ortasına konumlandırıldığı ve izler kitlede oluşturulmak istenen duygulara işaret ettiği görülmektedir. Kös çalan yedi adet müzisyen de bu duyguların şiddetini artırmak üzere orada bulunmaktadır. Minyatürde yer alan seyircilerin yüzlerindeki ifade ise oluşturulmak istenen etkinin izler kitleye geçtiğini betimler nitelikte olup

kullanılan nesnelere ile şenliklerin gösteriş, bereket ve kahramanlık temalarının işlendiği geleneksel alanlar olduğu görülmektedir.

Tablo 7. 1720 Şenliğinde Koçlar, Dev Boyutlu Kukla ve Müzisyenler

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
<i>Gösteren</i>	Müzisyenler, Seyirciler,	Davul, Kös	Haliç (Deniz kıyısı)	Ağaçlar Kandiller Maytaplar Fener Kukla, Koçlar
<i>Gösterilen</i>	Eğlence, Coşku, Hayretli bakışlar, Devinim	Zevk-ü Safâ, Eğlence, Coşku	Keyifli vakit geçirilen yer, Gösteri alanı	Doğal alan, Hareket, Gösteriş, Şatafat, Göz alıcı Ürpertici olan Bereket, kahramanlık, güç,

8. 1720 Şenliğinde Esnaf Alayı ve Müzik

Görsel 8. 1720 Şenliğinde Esnaf Alayı Minyatürü (And, 2020)

Görsel 8, Osmanlı döneminin önemli unsurlarından biri olan esnaf geçit alayına ait bir tasvirdir. Geçit alayında figürler sağlı sollu olarak kıvrımlı bir şekilde yukarıdan aşağıya iner vaziyette tasvir edilmiştir. Geçidin en sol kısmındaki bölümü, elinde silah tutan figürler oluşturmaktadır. Minyatürün en üst kısmında silahlar figürlerin sağ elindeyken, aşağıya doğru indikçe figürlerin sol elinde ve en alt kısımda tekrar sağ elde çizilmiştir. Bu şekilde perspektif oluşturularak çizilen figürlerin ve objelerin özelliklerinin görünmesinin Tasvirin orta kısmında, silah tutan figürlerin arasında kalan davul ve zurna çalan müzisyenler görülmektedir. Müzisyenlerin arkasında silahlı figürlerin himayesinde korunan padişaha sunmak üzere kıymetli hediyeleri taşıyanlar yer almaktadır. Geçit alayının aşağıya uzayan kısmında ise ellerinde kâğıt fenerlerle çocuklar, köçekler, eğlencenin bir parçası olan yüzü maskeli

figürler ve eli silahlı kişilerin tasvirleri bulunmaktadır. Resmin geneline bakıldığında tüm figürlerin yaptıkları işle olan münasebetlerini vurgulamak amacıyla hareket halinde çizildikleri görülmüştür. Kalabalık imajı oluşturmak için çok sayıda figür tasvir edilen bu resimde mekân algısı nötrlenmiştir. Minyatürün sağ kısmında tekerlekli aracı içinde berber ve onun alt kısmında mum yapımcısının tasvirleri yer almaktadır. Kalabalık bir topluluğun her türlü detayıyla resmedildiği bu tasvir aynı zamanda dönemin kültürel ve sosyal-ekonomik yapısı hakkında da bilgi vermektedir.

Levni'nin 1720 Şenliğinde Esnaf Alayı temalı söz konusu minyatürüne göstergebilimsel açıdan bakıldığında; minyatürde kullanılan insan figürlerinin her birinin bir mesleği icra ettiği görülmekte olup dönemin esnafının maharetlerine işaret etmektedir. Söz konusu minyatürde esnafın hünerleri ve birlikteliği mizansenler aracılığı ile işlenmiştir. Kullanılan çalgılar açısından ise davul ve zurnanın birlikte kullanımı esnaf alayına önem verildiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8. 1720 Şenliğinde Esnaf Alayı Minyatürü

Gösterge	İnsan	Çalgı	Mekân	Nesne
Gösteren	Silahlı figürler, Hediye taşıyanlar, Müzisyenler, Köçekler, Çocuklar, Maskeli figürler	Davul, Zurna	Dış mekân	Mumcu tezgâhı Berber arabası Silah Kâğıt fener Hediyeler
Gösterilen	Güç, Zenginlik, Kalabalık, Birlik ve beraberlik, Eğlence, Coşku, Masumiyet, Hareket, Gelenek, Maharet, Bir gruba dahil olma.	Zevk-ü Safâ, Eğlence, Coşku, Birlik-beraberlik duygusu	Geçit alayı alanı	Zanaat Bakımlı ve temiz olma, Koruma, Eğlence, Değerli hissettirmek ve şanını yüceltmek, Tüm çeşitliliğin bir arada olması, Mizansenler ile mesleğe atf

Sonuç

Göstergebilim, günlük hayat içerisinde ve bilimsel anlamda çeşitli disiplinlerde olmak üzere hayatın pek çok alanına nüfuz etmiştir. Çalışmada Levni'ye ait olan ve içerisinde müzik unsurlarının yer aldığı sekiz adet minyatürün göstergebilimsel değerlendirilmesi yapılan bu çalışmada dönemin müzik unsurlarının minyatürlerdeki yarattığı anlam evrenine odaklanılmıştır. Levni'nin sıklıkla işlediği eğlence tasvirlerinin ayrılmaz bir parçası olan müzik, aynı zamanda dönemin sosyal-kültürel yaşantısı hakkında bilgi vermektedir. O dönemde geçit alayları, pehlivan gösterileri, dış mekânda ve su üstünde yapılan şenlikler, dev maket gösterileri ve savaş tasvirleri olmak üzere çeşitli kompozisyonların içerisinde mekânsal algıda müzik unsurunun tasvirlerin içerisine yerleştirildiği görülmüştür. Davul, zurna, kös ve boru (trompet) gibi çalgıların sıklıkla kullanıldığı görülürken;

tanbur, miskal, daire ve kemanenin diğer çalgıların kullanımına nazaran tasvirlerde daha az yer aldığı görülmüştür. Tasvirlerdeki bu farklılığın sebebinin, dönemin müzik kültüründe mehter müziğinin yaygın olarak kullanılmasından dolayı davul, zurna, boru ve kös çalgılarının resimlerde daha sık yer aldığı; tanbur, kemane, miskal gibi çalgıların ise daha spesifik meclislerde icrâ edilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. İncelenen minyatürlerden Görsel 4 ve Görsel 6 tanbur, kemane ve miskalin kullanımına yönelik örneklerdendir. Buna göre incelenen minyatürlerde halk arasında bilinen adıyla kaba sazlardan olan davul, zurna, kös ve ince saz grubunda yer alan kemane, tanbur gibi sazlar farklı meclislerde, farklı mekân tasvirlerinde müzisyenler tarafından icra edilirken tasvir edilmiştir. Tasvirlerde müzisyenlerin bu çalgıları icra ederken kıvrımlı hareketlerle ve genellikle bir sıra ve düzen dahilinde resmedilmiş olması minyatürlere boyut ve perspektif kazandırmıştır.

Araştırmanın konusunu oluşturan minyatürler insan, çalgı, mekân ve nesne kriterleriyle birlikte semiyotik karşılıkları ile ifade edilerek tablolar halinde incelenmiştir. İncelenen tüm minyatürlerde gösterenlerin toplumsal gerçekçiliği yansıttığı, gösterilenlerin ise müzik unsurları açısından bakıldığında dönemin her önemli olayında ve her alanında önemli bir yeri olan ve var olan durumların adeta anlatıcısı konumunda olan unsurlar olduğu görülmüştür. Levni'nin söz konusu minyatürlerine göstergebilimsel açıdan bakıldığında; kimlik ayrımı yapılmadan sosyal durum ve olaylar yansıtılmakta bununla birlikte farklı kültürel kodların bir araya gelişi, güç ve otoritenin oluşan topluluk içerisindeki yeri, müziğin birleştirici gücü kullanılan göstergeler üzerinden anlamlandırıldığında döneme ışık tutmaktadır. Minyatürlerde görülen gelenekler, alışkanlıklar, inançlar, bilgiler ve diğer semboller dönemin aidiyet ve cemaatlilik hissi ile müziğin her alanda var olduğunun birer göstergesi niteliğindedir.

Sonuç itibarıyla göstergebilimsel açıdan tarama modeliyle yapılan bu çalışma kavramsal çerçevede hedefine ulaşmış ve döneme ışık tutan minyatürlere müzik unsurları açısından bakılarak söz konusu unsurların toplumsal bütünü içerisindeki anlamı ortaya çıkarılmak istenmiştir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Ana Biritanica Ansiklopedisi (1989). İstanbul: Ana.
- And, M. (2020). *40 gün 40 gece Osmanlı düğünleri, şenlikleri, geçit alayları*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Akerson, F. (2016). *Göstergebilime giriş*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Demir, C. (2008). *Osmanlı minyatür sanatında nakkaş Levni'nin Surname-i Vehbi minyatürlerinin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerine sanat eğitiminde etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Diğler, M. (2000). Osmanlı minyatürüne bir bakış. *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu, SDÜ Bildiriler*, Isparta.

- Gençer, F. (2016). *1969-1973 yılları arası Türk filmlerinin mitolojik ve göstergebilimsel çözümlemesi: Tarkan Filmi örneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Girgin, Ü. H. (2017). Sen Aydınlatırsın Geceyi filminin göstergebilimsel çözümlemesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 45, 2147-4524.
- İrepoğlu, G. (1999a). Lale Devri'nin çelebi nakkaşı: Levnî. *Sanat Dünyamız*.
- İrepoğlu, G. (1999b). *Levnî nakış şiir renk*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Karagöz, C. T. (2021). Alejandro Jodorowsky'nin La Montana Sagrada filminde yer alan sanat eserlerinin göstergebilimsel analizi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 64, 1171-1186.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karatay, F. E. (1961). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. İstanbul: Topkapı Müzesi.
- Koçak, B. (2015). *Osmanlı minyatür sanatında nakkaş levni'nin saray ve halk tiplerleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Monelle, R. - Hatten, R. (2000). *The sense of music: Semiotic essays*. New Jersey: Princeton University Press.
- Renda, G. (2001). *Osmanlı minyatür sanatı*. İstanbul: Stil Matbaacılık.
- Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (Çev.: Berke Vardar), İstanbul.
- Şahinoğlu, Z. R. (2000). *Lale Devri'nin minyatür sanatçısı Levni ve öteki bakış*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi.
- Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı saray kadınları*. İstanbul: Cem.
- Yalçın, Ş. (2003). Levnî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Elektronik Kaynaklar

Dervişcemaloğlu, B. (2008). *Göstergebilim*. <http://www.Ege-Edebiyat.Org/> (Erişim: 26.12.2021)

URL-1: <https://islamansiklopedisi.org.tr/gures> (Erişim: 10.12.2021)

URL-2: <https://www.makaleler.com/gostergebilim-nedir> (Erişim: 01.03.2022)

URL-3: <https://www.tarihi kadim.com/lale-devri-sanatcisi-levni> (Erişim: 10.12.2021)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı/Author Contributions: İlk yazar doktora eğitimi sürecinde 3. yazarla göstergebilim üzerine çalışmalar yapmış; 2. yazarla da Saussure'ün göstergebilim kuramına yönelik bulgu yorumlama ve analiz işlemlerinin kontrolünü sağlamıştır. / The first author worked on semiotics with the third author during his doctoral education; Along with the second author, he controlled the process of finding interpretation and analysis for Saussure's semiotic theory.